

Havhingstens rejser 2006-2008

– og hvordan kommer vi videre?

af Kamma Marie Poulsen-Hansen, stud.mag. i forhistorisk arkæologi, Københavns Universitet

I oplægget til denne artikel bad redaktionen mig lave en slags "Havhingsten revisited". Det var en dejlig udfordring at følge op på et essay, jeg skrev for et år siden. Der er nemlig især to punkter, som jeg mener er vigtige i forbindelse med forsøg; deres autenticitet og den forskningsdebat, der burde foregå. I det følgende vil nogle af de positive og de negative sider af sejladserne med Havhingsten blive fremlagt i forsøget på at komme med en status og en platform til at komme videre på.

Havhingsten – revisited?

Når man bliver ringet op og bedt om at skrive en artikel i forlængelse af et essay, man havde svært ved at skrive er det en hård oplevelse. Jeg er alligevel glad for at få denne mulighed for at udbyde nogle af de punkter jeg har ridset op i mit essay. Mit ærinde med denne artikel er, at autenticitet og offentlig forskningsdebat er nødvendig i den arkæologiske verden og i særdeleshed i eksperimentalarkæologisk regi.

Mange ting har ændret sig i mit forhold til Havhingsten, siden jeg skrev det essay i slutningen af 2007. Af faglig interesse synes jeg, det er vigtigt at diskutere resultaterne og perspektiverne af så stort et forsøg, som det rent faktisk var med Havhingsten. Jeg mener, det er vigtigt at reflektere arkæologisk over, hvordan og hvorfor man gør ting. Ikke bare inden for det museum, der udfører det givne forsøg/udgravning/publikation, men folk udefra skal kunne give deres besyv med.

Et skridt i den rigtige retning?

I det følgende vil jeg prøve at list nogle af de positive ting såsom:

1. At hjemmesiden nu er spækket med informationer på mange niveauer.
2. Resultaternes perspektiver for den danske marinarkæologi.
3. Refleksionerne over skibets måde at sejle på.

Men jeg vil også prøve at liste nogle af ting, jeg er mere kritisk overfor:

1. Forsøgets autenticitet.
2. Manglen på en forskningsdebat.

3. De to stole; forskning og formidling.

Lad mig starte med det positive! Hjemmesiden www.havhingsten.dk er nu spækket med informationer, oplysninger og en masse spændende fakta om sejladsen med Havhingsten både i 2006, 2007 og 2008. Jeg blev glad, da jeg så alle disse spændende ting ligge inde på hjemmesiden, og tog mig god tid til at surfe rundt og orientere mig. Det er tydeligt, at hjemmesiden skal bruges til undervisningsformål i folkeskolen, men det er der intet galt i. Det ville dog være ønskværdigt, at nogle af de vigtige forskningspapirer var samlet under en fane for sig, men det kan jo være, det kommer. En hjemmeside er jo under evig opbygning. I min surfen rundt på siden fangede "Kommentarer fra skrivebordet" mig. Her inviteres forskellige fagfolk til at give deres besyv med til at perspektivere resultaterne fra de mange sejlads. Og man kommer vidt omkring. Jeg hæftede mig ved Ole Thirup Kastholms indlæg "At rekonstruere vikingeskibenes sejl". Her beskriver han, hvordan Havhingstens sejl kunne være rekonstrueret på en anden måde. Han fastslår samtidig, at sejlet på Havhingstens naturligvis er rekonstrueret ud fra en devise, man kender og er sikker og tryk ved. Men det påpeges også, at det er en grundlæggende præmis i eksperimentalarkæologien, at bare fordi det virker, er det ikke nødvendigvis rigtigt! Ole Thirup Kastholm fæstner sig ved, hvordan vi kommer videre:

"Når forsøgsrejsen med Havhingsten er afsluttet, står den maritime arkæologi i Danmark imidlertid ved en milepæl. De fem Skuldelevskibe, hvis ud-

gravning blev startskuddet til et videnskabeligt pionerarbejde på internationalt plan, er alle blevet analyseret, rekonstrueret til funktionelle fartøjer og testet behørigt. Nye målsætninger skal sættes for udforskningen af vikingetidens skibe og søfart, hvor der – trods de sidste mange års landvindinger – stadig venter spændende, uafklarede spørgsmål. En helt grundlæggende af disse målsætninger bør være at nuancere vores opfattelse af vikingeskibenes sejlføring ved i højere grad at indarbejde datidens skibsmotiver i rekonstruktionsarbejdet – på skrivebordet såvel som på eksperimentelt plan.”

OTK 21.juli 2008 (www.havingsten.dk).

Jeg giver ham fuldstændig ret i, at tiden er moden til, at der skal ses på andre måder at rekonstruere sejl og rig på. Tiden er i det hele taget moden til, at alle de eksperimentalarkæologiske forsøg fra Vikingskibsmuseet samles og lægges ud til diskussion. Erfaringerne fra forsøgene med Havingsten og de øvrige skibe kan ikke bare bibringe den maritime arkæologi en masse spændende perspektiver. Der kommer også nye perspektiver på forståelsen af mobilitet og kommunikation i et samfund, der har haft denne slags både til sin rådighed. Derudover kan disse forsøg give andre museer blod på tanden til andre større, kontekstuelle eksperimentalarkæologiske forsøg.

Dette kræver dog, at Vikingskibsmuseet åbner op og lige så stille begynder at publicere de resultater, der er fremkommet. Jeg er klar over, at der er mange data. Og at det i den danske museumsverden til tider fattes penge og tid. Jeg håber meget, at alle data, perspektiver og informationer fra Havingstens tre togter vil blive grundigt undersøgt, analyseret, tolket, diskuteret og perspektiveret. Det fortjener forsøget – og de mange fagfolk, der venter i spænding på resultaterne!

I min fortsatte surfen rundt på havingsten.dk, fandt jeg under ”Togt 2008” et andet, meget spændende hjørne af hjemmesiden. Under ”Logbog og dagbøger” var der en fane, der hed ”Undersøgelser og erfaringer”. Fedest, tænkte jeg! Fedt var det, for her beskriver Søren Nielsen (chef for Vikingskibsmuseets Bådeværft og bådbygger) nogle af de erfaringer, der er blevet gjort med Havingsten i sejladmæssig og skrogmæssig forstand. Meget spændende – og samtidig nogle håndgribelige

erfaringer, der er gjort både med måden, hvorpå skibet gebærder sig, og hvordan besætningen bedst organiseres.

Autencitet?

Selvom jeg er begejstret for udviklingen af formidlingen på Havingstens hjemmeside – og glad og overrasket over de refleksioner over skibets måde at sejle på, måden at organisere sig på, og tankerne bag de forsøg, der skal gøres, så trækker jeg ikke min tidligere fremførte kritik tilbage. For jeg mener stadigvæk, at der er nogle grundlæggende faktorer ved forsøgssejladsen med Havingsten, der er dybt problematiske. For det første kommer det an på, hvordan man italesætter sejladsen, er det et ”eventyr”, en forsøgsrejse, en forskningssejlads?

Vikingskibsmuseet har italesat togterne med Havingsten som forsøgsrejser og har derfor forsøgt at opsætte kriterier for, hvornår forsøgssejladser er autentiske. Der skal skelnes mellem testsejladser og forsøgsrejser. Forsøgsrejser er rejser til søs i skibets originale vande og uden moderne hjælpemidler. Der opstilles nogle autencitetskrav for forsøgsrejser, der omhandler: 1) fartøj og fartområde, 2) navigation, 3) mentale hjælpemidler og 4) sikkerhed. Enkelte af disse listes som forudsætninger for en lødig forskningssejlads i Havingstens projektbeskrivelse. Det er klart, at sikkerheden skal være i orden, når der sejles i farvande med supertankere og boreplatforme, hvorfor en forsøgsrejse i dag, selvfølgelig ikke kan lade folk sejle uden redningsvest eller moderne navigationsudstyr. Dette betyder selvfølgelig noget for den måde, hvorpå data skal forstås.

Der er to underpunkter, jeg mener, er særligt vigtige, hvis sejlads med vikingeskibe skal ses som videnskabeligt lødige. Det ene er et underpunkt til ”navigation”, hvor det påpeges, at der ikke må være en fast tidsplan eller aftaler for ankomsten. Så sejles skibet ikke på skibets præmisser, og de optimale forsøgsresultater fås ikke. Der var lavet aftaler i Dublin med udgangspunkt i, at Havingsten ankom til Dublin den 14. august 2007 kl.13.30, og Havingsten skulle være tilbage i Roskilde den 9. august 2008 kl. 14. Det må kaldes aftaler for ankomst!

Det andet punkt er fra ”mentale hjælpemidler”, her angives, at der skal bruges autentiske fødevarer og

beklædning. På Havhingsten er alle besætningsmedlemmer udstyret med uldundertøj, sejlerregntøj og en sikkerhedsdragt. Her skal det selvfølgelig indskydes, at besætningen består af frivillige, som sejler i deres ferie. Det kan ikke på nogen måde retfærdiggøres at bede folk om at sætte liv og lemmer på spil i deres sommerferie. Men man skal gøre sig meget bevidst om at forsøgets udsagnsværdi falder i takt med, man fjerner sig fra den autentiske situation. Jeg mener, at de to ovenstående kriterier har afgørende betydning for sejladsforsøgets udsagnsværdi og troværdighed, da de i høj grad bidrager til en helhedsforståelse af vikingernes sejlads og logistiske kunnen. Forsøgsrejser med vikingeskibe bør udføres, men det er nødvendigt at overveje kriteriernes betydning for resultaterne, hvis brugbare forskningsresultater skal komme ud af disse rejser. Når det gælder erfaringsbaserede, kontekstuelle forsøg er det allervigtigste at gøre sig den moderne referenceramme bevidst. Ellers falder forsøgets udsagnsværdi. Et erfaringsforsøg sandsynliggør. Det er aldrig et udtryk for, at *sådan* var det.

Forskningsdebat – ja tak!

Som jeg skriver i starten af denne artikel, mener jeg helt bestemt, at det skal diskuteres, hvorfor og hvordan man udfører sådanne forsøg. Jeg mener derfor, at det ville have været konstruktivt, at Vikingskibsmuseet havde åbnet op for godteposen af resultater og data fra 2007, sådan at man kunne diskutere de forskellige resultater i et større forum og på denne måde højne forsøgssejladsen hjem i 2008. For mig, som fagperson, er det vigtigt, at der bliver vist en villighed til at diskutere i et større forum af fagpersoner. På denne måde kan nye perspektiver inddrages, og man kommer ikke til at sidde i et elfenbenstårn. Det er heldigvis en trend i tiden, at alle data ikke skal være gennemtrawlet og alle perspektiver tjekket igennem, før man begynder at fremlægge sine resultater for andre. Det er en rigtig positiv tendens, da vi således kan højne niveauet overalt. Jeg synes derfor, det er vigtigt, at Vikingskibsmuseet på en eller anden måde samler de data, der allerede ligger på hjemmesiden i form af "Kommentarer fra skrivebordet" og muligvis en sammenskrivning af undersøgelser og erfaringer fra både 2007 og 2008, og publicerer dem. Enten i form af et seminar eller som en lettilgængelig netpublikation med indledende og afsluttende

kommentarer fra nogle af Vikingskibsmuseets kyndige fagpersoner.

Forskning eller formidling? Eller begge dele?

Jeg har haft mange og lange diskussioner med min veninde, der har været med på togtet i både 2007 og 2008, og enige bliver vi aldrig! Mange af de perspektiver og forståelser, som er fremkommet i vores diskussioner fremgår af det ovenstående. En ting er vi dog enige om: at rekonstruktionen af Skuldelev 2 og forsøgssejladsen med Havhingsten fra Glendalough på ingen måde er ubrugelige. Det, vi så ikke er enige om, er, hvordan det kan bruges. Der er ingen tvivl om, at Havhingstens sejlads har givet Vikingskibsmuseet et PR-mæssigt boost i store dele af verden, der næsten er ubetaleligt. Hvem ved, om der til næste verdensudstilling ikke er kamp om den lille Havfrue, men Havhingsten fra Glendalough i stedet? Skibet er i hvert fald et stærkt brand. Og det må også kunne læses i Vikingskibsmuseets besøgstal. Nu håber jeg bare som fagperson, at der er kræfter tilbage efter denne kæmpe energiudladning for hele museet, og at der kommer en publikation, der rykker i vores forståelse af marinarkæologi, vikingetiden og ikke mindst eksperimentalarkæologien. Der er ingen tvivl om, at mulighederne er der. Nu skal de bare udnyttes!

Autencitet og forskningsdebat i arkæologien anno 2008

Jeg har i det overordnede forsøgt – med Havhingsten fra Glendalough som eksempel – at argumentere for autencitet i de eksperimentalarkæologiske forsøg. Det er vigtigt, at forsøgene udføres så autentisk som muligt (– og hvad er det så?), hvis de videnskabelige resultater skal munde ud i synteser. Men det er mindst lige så vigtigt at bevare autenciteten i en formidlingsmæssig sammenhæng. Hvis der ikke er en sammenhæng mellem det, forsøget gerne ville opnå, og rent faktisk opnår, så er troværdigheden af forsøget meget lille. Med dette menes, at hvis forsøget vil fremstå så autentisk som muligt, men giver køb på nogle af autencitetskriterierne, er dette et kardinalpunkt i forståelsen af forsøgets resultater. Vi kan ikke lave fuldstændig autentiske forsøg af den simple grund, at vi faktisk ikke ved præcis, hvordan det er foregået. Resultaterne fra Vikingskibsmuseets mange forsøgssejladser har helt klart givet stof til metodisk eftertanke for eksperimental-

arkæologien, og det anser jeg for meget positivt. Den offentlige forskningsdebat bliver der sat mere og mere fokus på, og også arkæologer bliver bedre og bedre til at diskutere resultater i tolkningsfasen og ikke bare præsentere ting som endegyldige sandheder. Dette er en yderst positiv udvikling, vi skal

holde fast i. Jeg håber, at Vikingeskibsmuseet vil åbne op og diskutere resultater og perspektiver med fagfolk ikke bare i Danmark, men i hele verden. Udbygningen af hjemmesiden er et kraftigt signal om, at vi er på rette vej.

Link

www.havhingsten.dk

Litteratur

Damgård-Sørensen, T. 2006a

Projekt: Fuldblod på havet. Forsøgsrejsen.

Projektbeskrivelse.

Vikingeskibsmuseet december 2006.

Damgård-Sørensen, T. 2006b

Projekt: Fuldblod på havet. Forsøgsrejsen.

Forskningsplan.

Vikingeskibsmuseet november 2006.

Damgård-Sørensen, T. 2006c

Projekt: Fuldblod på havet. Forsøgsrejsen.

Formidlingsplan.

Vikingeskibsmuseet november 2006.

Damgård-Sørensen, T. 2007

Projekt: Fuldblod på havet. Forsøgsrejsen 2007-08.

Status 1. maj 2007.

Vikingeskibsmuseet maj 2007.

Poulsen-Hansen, K. M. 2008

Havhingsten fra Glendalough – forsøg, formidling, videnskab?

I: Lyngstrøm, H. (red.) 2008

Roser fra betonslummen. 19 arkæologiske essays.

Saxo-instituttet, København 2008, p. 73-78.